ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III *TOMUL XX* *MEM. 15.*

INTINDEREA SPRE RĂSĂRIT A MOLDOVEI LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

—CU PRILEJUL UNEI INSCRIPȚII—

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI IMPRIMERIA NAȚIONALĂ | DEPOZITUL GENERAL CARTEA ROMÂNEASCĂ B-DUL ACADEMIEI, 3—5
BUCUREȘTI
1938

www.dacoromanica.ro

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23):	100.—
TOMUL II, (1923—24):	130.—
TOMUL III, (1924—26):	840.—
TOMUL IV, (1924):	160.—
TOMUL V, (1925—26):	160.—
TOMUL VI, (1926—27):	300.—
TOMUL VII, (1927):	300.—
TOMUL VIII, (1927—28):	320.—
TOMUL IX, (1928—29):	200.—
TOMUL X, (1929):	400.—
TOMUL XI, (1930):	340.—
TOMUL XII, (1931—32):	300.—
TOMUL XIII, (1932):	300.—
TOMUL XIV, (1933):	300.—
N. IORGA. Opinia publică germană și România lui Carol I, înainte și după războiul de independență	20.—
G-ral R. ROSETTI. Făptuirea războiului dela moartea lui Ștefan cel Mare la acea a lui Matei Basarab. V. Strategia	70.—
N. IORGA. Din viața socială a Brăilei subt Turci	10.—
N. IORGA. Un observator englez asupra Românilor din epoca lui Tudor Vladimirescu	20.—
N. IORGA. Un om de severă muncă și aprigă autoritate: D. A. Sturdza	5.—
CONST. I. KARADJA. Steagurile cucerite de Mihai Viteazul în lupta dela Guruslău din 3 August 1601	5.—
ALEX. LAPEDATU. In jurul asasinării lui Barbu Catargiu (Iunie 1862)	30.—
ANDREI RĂDULESCU. Cercetări privitoare la înființarea Curții de Casație în România	40.—
I. LUPAȘ. Corespondența lui Grigore Ghica, Domnul Moldovei, cu Felix von Schwarzenberg, ministru președinte al Austriei 1849—1850	25.—
G-ral R. ROSETTI. Inceputurile artei militare în cuprinsul României de azi	40.—
N. IORGA. Vicisitudinile celui dintâi student moldovean la Paris: Gh. Bogdan	30.—
TOMUL XV, (1934):	300.—
R. V. BOSSY. Agenția diplomatică a României în Belgrad și legăturile politice româno-sârbe sub Cuza-Vodă	50.—
P. PANAITESCU. Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare	25.—
G-ral R. ROSETTI. Granițele Moldovei pe vremea lui Ștefan cel Mare	10.—
G-ral R. ROSETTI. Un document inedit asupra mișcării dela 3 August 1865	15.—
G-ral R. ROSETTI. Despre unele precizări recente ale locurilor bătăliilor dela Dolești, Vaslui și Șcheia	5.—
AUREL V. SAVA. Vornicul de Vrancea	48.—
ALEX. LAPEDATU. Doi misionari scoțieni în Țările Române acum o sută de ani	20.—
ALEX. LAPEDATU. Evreii în țările noastre acum o sută de ani	20.—
N. IORGA. Wilhelm de Kotzebue și momentul de prefacere modernă a societății moldovenești	80.—
N. IORGA. Memoriile unui vechiu dascăl	15.—
G-ral R. ROSETTI. Problema militară românească alaltăieri-ieri-azi	12.—

www.dacoromanica.ro

INTINDEREA SPRE RĂSĂRIT A MOLDOVEI LUI ŞTEFAN-CEL-MARE

— CU PRILEJUL UNEI INSCRIPŢII —

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Intre pietrele de mormânt găsite la Suceava, Eugen Kozak a publicat una [1]), pe care a cetit-o bine în parte, dar cu greşeala de a crede că între cele două fragmente, care se îmbină perfect, ar lipsi ceva, dar, în lipsa lui, completă, de cunoştinţa istoriei Moldovei şi încă mai mult a istoriei universale, n'a fost în stare s'o înţeleagă legând la întâmplare numele de Vlad, de Isac şi Teodor:

Adevărata cetire e aceasta: [*Ἐ*]*κημήθη ὁ* | [*δ*]*οῦλος τοῦ Θ*|*εοῦ Βλὰτ περ*|*ιεῖκιος τοῦ μα*|*καρίτου Ἰσὰ*|*κ αὐθέντος* | *Θεοδόρον κε* | *τῖς Χα*-*βαρίας* | [*ἔ*]*τους* ϡΣ≠π*η*.

Adecă: «A adormit robul lui Dumnezeu Vlad, îngrijitorul casei răposatului Isac, domnul de Theodoro şi al Cazariei, anul 6988 [1480]».

E vorba deci de Vlad, majordomul lui Isac de Teodoro sau Todoro, Mangupul, de unde i-a venit lui Ştefan-cel-Mare soţia, Comnenă, Paleologă, Maria.

Alexie şi Isac de Teodoro, fraţii îndușmăniţi a căror amănunţită istorie a scris-o de curând aşa de bine d-l Vasiliev, erau încunjuraţi de Români în ultima lor apărare, Munteni, cari se află şi la Caffa, stând alături de « Valahii Poloni » ai Caffesilor, adecă Moldovenii [2]). Iar rostul acestor « Impăraţi »

[1]) E. Kozak, *Inschriften aus der Bukowina*, I, Viena, 1903, p. 151.

[2]) V. Iorga, *Acte şi fragmente*, III, pp. 41 şi urm. (şi notele). Găsim pe un Bartolomeiu din Cetatea-Albă, pe un « Radu Ungurul », pe un Staicu şi un Stoica, un Dumitru, un Teodor, un Simion, un Matiaş, pe un Ioan din Suceava, *o întreagă legiune*.

www.dacoromanica.ro

era în realitate acela al unor acreditați ai lui Ștefan, a cărui Domnie tindea spre Răsărit.

Isac trimetea prin Caffa încă de la 1471 solii săi la cumnatul moldovean [1]).

Acest « Mangup » nu e, când se uită cineva bine, altceva decât ultima formă scăzută, ultimul adăpost, necontenit amenințat, al acelui străvechiu Cherson bizantin, de unde poporul rusesc, avându-și centrul la Chiev sau, cum zic Românii, « Chiu », supt dinastia normandă, și-a tras creștinismul și întreaga cultură superioară.

Legătura cu Mangupul nu e o întâmplare; ea face parte dintr'o lungă serie a acestei înaintări spre Răsărit a politicei lui Ștefan. Astfel stabilirea de « pescari » moldoveni din Cetatea-Albă, la Lerici, de la gura Niprului, aparținând familiei Senarega, încă din zilele lui Petru Aron, la 1455 [2]). Urmează, supt Ștefan, raporturi cu Zaharia Ghisulfi [3]), domnul de Matrega, mai departe spre Est, și, când Turcii luară cetatea, Zaharia Ghisulfi era invitat de Ștefan în Moldova, oferindu-i-se un « castel » [4]). Pretinzându-se « prădat » de Ștefan, la care se refugiase, el arăta la 1482 că, dacă nu e ajutat de Genova, mută pe toți ai săi în Moldova.

Legătura aceasta continuă, de altfel, ceea ce făcuse Ștefan, cu câțiva ani înainte, încercând a pătrunde în rosturile Rusiei ortodoxe, trecută prin forme dinastice lituaniene, care stătea să dispară ca formă politică și culturală supt înceata presiune polonă.

Pentru a înțelege deci legătura lui Ștefan-cel-Mare cu Chievul, căzut în atârnarea Polonilor, prin căsătoria lui cu Evdochia Olelcovici, de descendență lituaniană trecută la ortodoxie și la rusism, pot servi aceste rânduri ale lui Mihail Hrușevschi, în a sa scurtă istorie, publicată în limba francesă, a Ucrainei (*Abrégé de l'histoire de l'Ukraine*, Paris-Geneva-Praga, 1920, p. 69):

« Unul din aceste comploturi » (cu Moscoviții și Moldovenii) « ni e cunoscut, pentrucă a fost descoperit de guvernul lituanian

[1]) *Ibid.*, p. 47.
[2]) *Ibid.*, pp. 32—36; *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 116—118.
[3]) Iorga, *Acte și fragmente*, III, p. 49.
[4]) *Ibid.*, p. 63, no. 1.

www.dacoromanica.ro

în 1481. Ca personagiu de căpetenie figurează prințul Mihail Olelcovici. Acest prinț, jignit pentrucă principatul Chievului, care trebuia să-i revie la moartea fratelui, a fost prefăcut într'o simplă provincie sau palatinat și dată în sama unui guvernator lituanian catolic (1470), încercă să se folosească pentru a face o lovitură de Stat *cu sprijinul cumnaților săi: prințul* (sic) *Moscoviei și Voevodul Moldovei.* Dar conspirația fu descoperită și prințul ca și partisanii lui plătiră cu capul ».

Hrușevschi crede, de altfel, explicând prin nu știu ce « bulgarism » cultural al Moldovei, că această politică a fost urmată prin sprijinirea, la 1490, a mișcărilor rusești, populare la origine, dar îndată sprijinite de nobilime și de cler, de către Domnul Moldovei. E vorba de mișcarea, de altfel cunoscută nouă, a lui Muha, pe care istoricul « ucrainian » o explică astfel: « In Galiția, o mare insurecție a izbucnit la 1490, cu ajutorul Moldovei, unde domnia atunci Ștefan-cel-Mare, cel mai puternic dintre prinții moldoveni. Ea avu un drept căpetenie pe un oarecare Muha, *din Moldova* (« de Valachie »). El avea cu dânsul 9.000 de țărani înarmați, după izvor polon, care subliniază că țăranii din Galiția de Sud (Pocuția) participară. Ea avu și concursul nobilimii ucrainiene, cum ni-o vădesc documentele. Un alt document ne informează că nobilimea locală a luat parte și, în 1509, la expedițiile Voevozilor moldoveni *(sic;* e vorba de Bogdan, fiul lui Ștefan) în Galiția » [1]). Și se vorbește apoi de « *speranțele pe care Ucraina apuseană, apăsată, le punea în Moldova* ».

De altfel, Ștefan-Vodă a dat Cazacilor [2]) pe întemeietorul lor, un Vișnievițchi, care avu ca soție o domniță, creându-se astfel drepturile la coroana Moldovei ale urmașului, Dimitrie, și « așa-zisul » [3]) Hatman Ostafie Dașcovici.

Evident că această formulare, atât de prescurtată, trebuie urmărită în marea lucrare națională a aceluiași, apărută, rusește în opt volume.

---

[1]) Pp. 70—71.

[2]) Pe cari Hrușevschi îi apropie de vechii Anți și de Brodnicii medievali; p. 86.

[3]) Hrușevschi, vorbind de acest « celebru guvernator de Cercasc între 1520 și 1530 », îi spune: « înscris mai târziu, *per nefas*, pentru isprăvile sale, în lista Hatmanilor Cazacilor »; p. 87.

www.dacoromanica.ro

De aceste tendințe se leagă, fără să putem precisa întru cât a putut să ajute Moldova, unde era atunci lângă Petru Rareș culta și ambițioasa princesă sârbească, vorbind de « Țarul » Ioan, părintele ei: Elena, truda pentru întemeiarea, câștigată numai în 1539, a *episcopatului ortodox din Liov.*

De acesta, spune Hrușevschi [1]), se leagă și *activitatea nouă a Frăției ortodoxe din Liov.* Se știe însă cât de mult atârna aceasta de Alexandru-Vodă Lăpușneanu, tradiția acestei ocrotiri întinzându-se și dincolo de anul 1600, ba și până în Domnia ambițioasă a lui Vasile Lupu. Acest rol e, de altfel, pe deplin recunoscut de istoricul naționalist « ucrainian » pe care l-am citat: « Frăția Adormirii a fost maica altor frății; un fel de represintare a Rusiei galițiene. Voevozii Moldovei sânt în legătură cu dânsa, trimet « prietenilor lor », cum numesc pe frați, bani și daruri în natură pentru ospețele lor publice ».

Tot în aceste relații intră și contactul cu Ostrogul cnejilor Constantin și Vasile —, amintim planul de căsătorie acolo al lui Despot, *întrat mai mult decât se pare în tradiția vechilor noștri Domni* —, orașul unde apare, neputând apărea în Moldova însăși, după un plan tot supt Despot, și prima Biblie completă în limba slavonă, la 1580 [2]).

Patriarhul de Antiohia, al cărui rol în curățirea și ierarhisarea « Frăției » se arată apoi, fără a se însemna și data, *venia, firește, din Moldova și, deci, supt influența moldovenească.* Această dată se poate afla însă prin aceea că pe urmă e vorba de visita la 1588 a Patriarhului de Constantinopol, *venit tot prin Moldova* [3]). Cel care se împotrivi politicii « patriarhale », episcopul Balaban, era dintr'o familie care și-a păstrat rostul moldovenesc [4]). Ne întrebăm și dacă, în chestia Unirii cu Roma, bine cunoscută, unul din polemiștii pentru ortodoxie, Ștefan Cucol-Zizanie, nu era un Cucul român [5]).

[1]) P. 74.
[2]) P. 77.
[3]) Pp. 77—78.
[4]) P. 81.
[5]) P. 82.

www.dacoromanica.ro

Și, în cântecul « păstrat în gramatica sa de filologul ceh contemporan Ion Blahoslav » [1]), despre « Voevodul Stepan », nu reapare însuși Ștefan-cel-Mare sau alt Domn al nostru?

Așa se va ajunge la acțiunea lui Petru Movilă ca Mitropolit de Chiev, care se încadrează în această serie. « Ucrainienii » îi găsesc însă cusurul că « s'a condus de vechile principii canonice, în loc să se inspire de spiritul național și democratic care susținuse ortodoxia în cursul ultimului secol » [2]). Independența căzăcească era să piară, supt Rușii, prin șefi de origine românească: Gologan, Polubotoc (Poloboc?) și Daniil Apostol. De altfel, între vechii Hatmani: găsim pe Grigore Lobodă (1593—96) și Samuil Chișcă (1600—2) [3]).

---

[1]) Pp. 72—73.
[2]) P. 97.
[3]) P. 249.

www.dacoromanica.ro

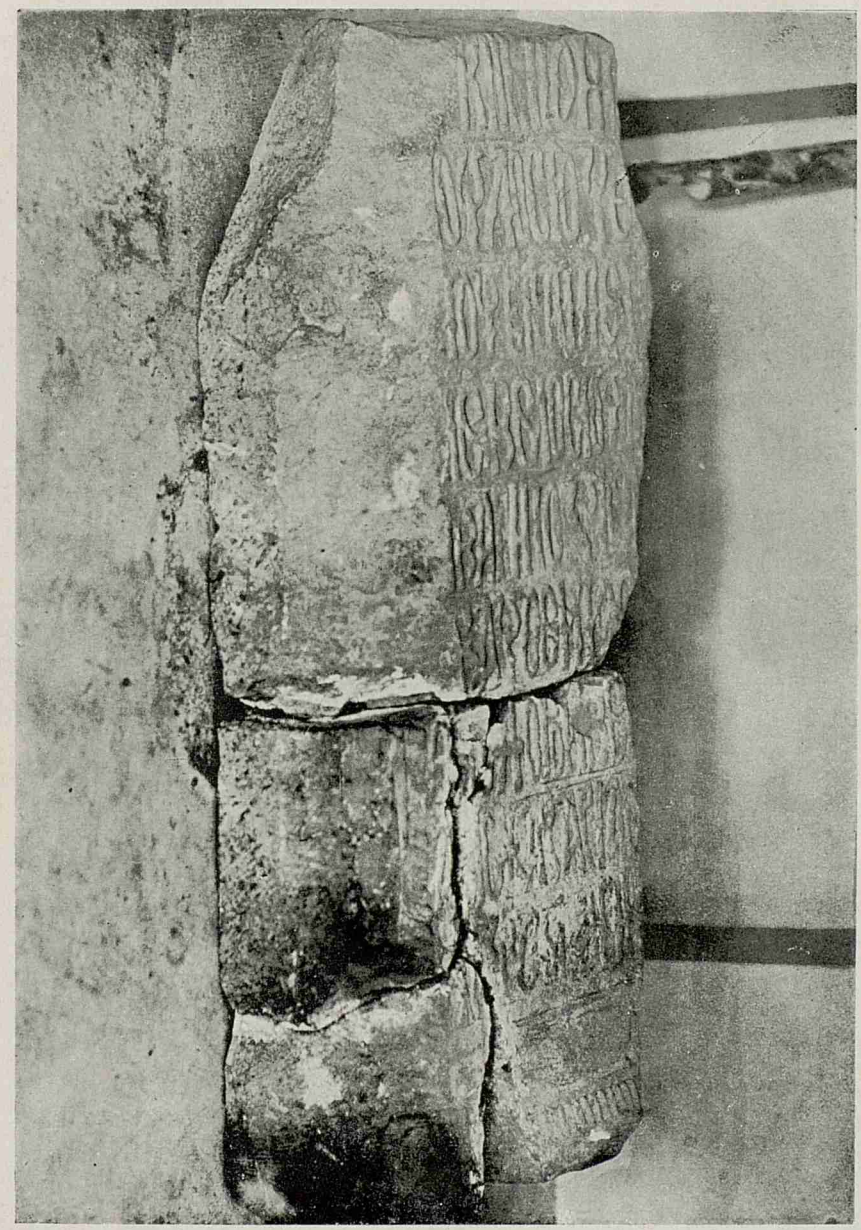

Piatra de mormânt de la Museul din Suceava

www.dacoromanica.ro

	Lei
TOMUL XVI, (1934—35):	**240.—**
IOAN C. FILITTI. Proprietarii solului în trecutul Principatelor Române	15.—
N. IORGA. Ştiri despre Axintie Uricariul	15.—
CONST. I. KARADJA. Despre ediţiile din 1488 ale Cronicei lui Johannes de Thurocz	15.—
G-ral R. ROSETTI. O mică întregire la istoria lui Ştefan cel Mare	10.—
I. NISTOR. Tratativele lui Mihai Viteazul cu Polonii	7.—
N. IORGA. Legături cu mănăstirile Meteorele din Tesalia. Cu o notiţă despre Nicolae-Vodă Petraşcu	15.—
N. IORGA. Testamentele domniţei Elina Cantacuzino	5.—
GEORGE FOTINO. G. Popovici: Un istoric uitat al vechiului Drept românesc	40.—
N. IORGA. Bucureştii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu 1862)	15.—
N. IORGA. I. Scrisori de familie ale vechilor Brâncoveni.	
N. IORGA. II. Două arzuri ale ţării către Sultan în sec. XVIII	20.—
ZENOVIE PÂCLIŞANU. Un vechiu proces literar	25.—
N. IORGA. Practica domnească a unui ideolog: D. Cantemir	5.—
I. LUPAŞ. Împăratul Iosif II şi răscoala ţăranilor din Transilvania	50.—
N. IORGA. Trei generaţii în vieaţa publică românească după judecata lui J. A. Vaillant	5.—
TOMUL XVII, (1935—36):	**240.—**
N. IORGA. Două hrisoave domneşti pentru mănăstirea Mărgineni închinată Muntelui Sinai	30.—
N. IORGA. Trei rare documente fanariote	10.—
G-ral R. ROSETTI. Din corespondenţa inedită a Principelui Milan al Serbiei cu colonelul Gheorghe Catargi în timpul războiului din 1877—1878	35.—
ŞT. METEŞ. Din istoria Dreptului românesc din Transilvania	20.—
N. IORGA. Formularul fanariot	10.—
N. IORGA. Consideraţii istorice asupra documentelor prezentate de d-l Marcu Beza	5.—
FRANZ BABINGER. Robert Bargrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Basile Lupu (1652)	35.—
N. IORGA. Comemorarea lui Lope de Vega	5.—
N. IORGA. Explicaţia monumentului dela Adam Clisi	5.—
AURELIAN SACERDOŢEANU. Două acte haţegane şi unul vâlcean	10.—
P. P. PANAITESCU. O istorie a Ardealului, tradusă de Miron Costin	10.—
ALEXANDRU CIORĂNESCU. Petru Rareş şi politica orientală a lui Carol Quintul	10.—
N. IORGA. Dovezi despre conştiinţa originei Românilor	5.—
H. DJ. SIRUNI. Mărturii armeneşti despre România. Extrase din Cronica Armenilor din Cameniţa	20.—
N. IORGA. Marele logofăt al bisericii constantinopolitane Hierax şi însemnările sale pe un manuscript al Academiei Române	5.—
ANDREI RĂDULESCU. 24 Ianuarie 1862	25.—
TOMUL XVIII, (1936):	**290.—**
ANDREI RĂDULESCU. Constituţiunea cehoslovacă	45.—
FRANZ BABINGER. Originea şi sfârşitul lui Vasile Lupu	15.—
I. LUPAŞ. Voevodatul Transilvaniei în sec. XII şi XIII	25.—
Dr. ALEKSA IVIC. Documente privitoare la mişcarea literară şi culturală a Românilor din Ungaria în sec.: XVIII şi XIX	25.—
N. IORGA. I. In jurul lui Mihai Viteazul; II. Originea lui Mihai-Viteazul după o cronică românească	25.—
MIRCEA DJUVARA. Criza dreptului public internaţional	20.—
N. IORGA. O scrisoare importantă a lui Cezar Boliac	5.—
N. IORGA. Începuturile şi motivele desnaţionalizării în Săcuime	15.—
ALEX. LAPEDATU. Un episod revoluţionar în luptele naţionale ale românilor de peste munţi acum o jumătate de veac	50.—

www.dacoromanica.ro

I. LUPAŞ. Leopold Ranke şi Mihail Kogălniceanu . . . . . 10.—
N. IORGA. Congresele de istorie dela Veneţia şi dela Roma . . . . . 10.—
N. IORGA. Au fost Moldova şi Ţara-Românească provincii supuse Fanarioţilor ? . . . . . .
N. IORGA. Sculptura în lemn românească . . . . . 10.—
N. IORGA. Neamul lui Petru Şchiopul şi vechi documente de limbă mai nouă . . . . . 10.—

TOMUL XIX, (1937—38): 290.—

G-ral RADU ROSETTI. Un uitat, Generalul Ion Em. Florescu . . . . 10.—
N. IORGA. Ştiri noi despre sfârşitul secolului al XVI-lea românesc . . 15.—
R. V. BOSSY. Urme româneşti la miază-noapte . . . . . 10.—
VICTOR SLĂVESCU. Opera economică a lui Ion Ghica . . . . . 15.—
CONSTANTIN I. KARADJA, Steagul românesc al lui Istratie Dabija Voevod . . . . . 25.—
N. IORGA. Comemorarea lui Giacomo Leopardi . . . . . 5.—
N. IORGA. Există o tradiţie literară românească? . . . . . 5.—
FRANZ BABINGER. O relaţiune neobservată despre Moldova sub domnia lui Antonie-Vodă Ruset (1676) . . . . . 25.—
FRANZ BABINGER. Originea lui Vasile Lupu . . . . . 10.—
N. IORGA. O cronică munteană în greceşte pentru secolul al XV-lea? . 5.—
N. IORGA. Rogeriu Iosif Boscovich şi Moldova . . . . . 5.—
Prof. G. TAŞCĂ. Cum a evoluat claca dela începutul înfiinţării ei şi până azi . . . . . 15.—
N. IORGA. Noi descoperiri privitoare la istoria Românilor . . . . . 10.—
N. IORGA. Despre civilizaţia românească la 1870 . . . . . 5.—
P. NICORESCU. Bisexarchus, un grad necunoscut în armata pre-byzantină 15.—
P. NICORESCU. Garnizoana romană în sudul Basarabiei . . . . . 20.—
N. IORGA. Un memoriu politic către Cuza-Vodă . . . . . 5.—
G-ral R. ROSETTI. Costachi Rosetti Teţcanu 1814—1879 . . . . . 7.—
N. IORGA. Conflictul militar austro-rus în 1854—56 . . . . . 15.—
Prof. N. BĂNESCU. Păreri nouă asupra lui Kekaumenos . . . . . 5.—
GH. DUZINCHEVICI. Ceva nou asupra legăturilor lui Sobieski cu Moldova. 10.—
ION RĂDUCANU. Economiştii străini în Academia Română . . . . . 10.—
G-ral R. ROSETTI. Însămnătatea istorică a căderei Plevnei . . . . . 7.—
N. IORGA. Un mare gânditor italian despre luptele din sud-estul Europei: Giambattista Vico . . . . . 10.—
ANDREI RĂDULESCU. Constituţiunea polonă din 23 Aprilie 1935 . . 25.—

TOMUL XX, (1938):

N. IORGA. Zece inscripţii de morminte ale Mavrocordaţilor . . . . . 5.—
N. IORGA. Despre revoluţia dela 1848 în Moldova . . . . . 35.—
P. P. PANAITESCU, Mircea cel Bătrân şi suzeranitatea ungurească . . 15.—
N. IORGA. Începuturile istoriei universale la Români . . . . . 20.—
N. BĂNESCU. O colecţie de sigilii bizantine inedite . . . . . 15.—
N. IORGA. Vasile Alecsandri, student la medicină . . . . . 15.—
I. NISTOR. Ocupaţia austriacă în Principate, 1854—1857 . . . . . 45.—
N. IORGA. Un post al latinităţii în lumea germanică: Austria . . . . . 10.—
ION RĂDUCANU. In amintirea lui Ernest Solvay 1838—1938 . . . . . 5.—
ION D. NISTOR. Principatele române sub ocupaţia rusească . . . . . 35.—
I. PETROVICI. La un secol şi jumătate dela naşterea lui Schopenhauer . 10.—
Dr. KURT WESSELY. A doua Diplomă Leopoldină . . . . . 45.—
N. IORGA. Sensul «Gazetei Transilvaniei» . . . . . 5.—
H. DJ. SIRUNI. Aron Vodă, Răzvan Vodă şi Eremia Vodă . . . . . 10.—
N. IORGA. Intinderea spre răsărit a Moldovei lui Ştefan-cel-Mare . . . 10.—

C. 51.718.

www.dacoromanica.ro